

Karabiyik, H. Ç., & Diken, A. (2020). Liberalizmden neo-liberalizme geçişte hükümet ve ekonomik aktörlerin rollerinin işletme stratejilerine etkileri: ABD işletmeleri bağlamında bir teorik tartışma. *KOCATEPEİİBF Dergisi*, Aralık 2020, 22(2), 220-228.

LİBERALİZMDEN NEO-LİBERALİZME GEÇİŞTE HÜKÜMET VE EKONOMİK AKTÖRLERİN ROLLERİNİN İŞLETME STRATEJİLERİNE ETKİLERİ: ABD İŞLETMELERİ BAĞLAMINDA BİR TEORİK TARTIŞMA

HÜSEYİN ÇAĞATAY KARABIYIK¹, AHMET DİKEN²

ÖZ

İnsanlık tarihine yön veren güçler ilk çalışmalardan günümüze değin çoğunlukla siyaset, ekonomi ve hukuk erkleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım üzerine sistematik yazınlar İbn-i Haldun'un 1332 yılında kaleme aldığı Mukaddime (2004) eserine kadar gitmektedir. Ekonomi tarihi boyunca da bu erklerin birbirleri arasındaki etkileşim gerek teori gerekse pratikte tartışılmaya devam edilmiştir. Ancak önce Liberalizm ve ardından Neo-Liberalizmin egemenliği görülen ekonomik dünyada siyasi ve ekonomik aktörlerin etkileşimi önemli değişimlere uğramıştır.

Bu çalışma Liberalizmden Neo-Liberalizme geçiş döneminde ekonomik aktörlerin siyaset üzerindeki etkilerinin hukukileşmesini teorik tartışma çerçevesinde incelemiştir. Bu incelemeler ise Birleşik Devletler'deki PAC uygulaması bağlamında değerlendirilmiştir. PAC, siyaset ve ekonomi ilişkisinin günümüzde geldiği nokta olarak görülmektedir. Bu çalışmada değişimlerin aynı doğrultuda devam etmesi halinde bu ilişkilerin hangi yönde ilerleyeceği ekonomik rekabet bağlamında tartışılmıştır. Bu bağlamda öncelikle hükümet ile ekonomi etkileşimi ve ABD'de PAC uygulamalarının gelişim süreci ile teorik arka plan oluşturulmuştur. Sonuç bölümünde ise işletmelerin ve ekonomik rekabetin geleceği mikro ve makroekonomik açıdan değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Politik İktisat, Siyaset, Ekonomi, Devlet Müdahalesi, Liberalizm, Neo-Liberalizm, PAC.

JEL Kodları: M16, M21, P16.

THE EFFECTS OF ROLES OF POLITICAL AND ECONOMIC ACTORS ON BUSINESS STRATEGIES IN THE TRANSITION FROM LIBERALISM TO NEO-LIBERALISM: A THEORETICAL DISCUSSION IN THE CONTEXT OF US BUSINESS

ABSTRACT

The forces that have shaped the human history have been evaluated mostly within the framework of politics, economy and legal forces since the first studies. The systematic studies about these approaches go back to "Mukaddime" that was written by İbn-i Haldun in 1332. The interaction between these forces has been discussed in both theory and practice in the history of economics. However, in the economic world dominated by Liberalism and then Neo-Liberalism, the interaction of political and economic actors has undergone significant changes.

This study examines the legalization of the effects of economic actors on politics in the period of transition from Liberalism to Neo-Liberalism within the framework of theoretical discussion. These discussions were evaluated in the context of the PAC implementation in the United States. PACs are seen as the present situation of interaction between politics and economy. In this study, it is discussed in the context of economic competition in which these relations will go on if the practices continue in the same direction. In this context, first of all, the theoretical background was created with the government-economy interaction and the development process of PAC applications in the USA. In the conclusion part, the future of businesses and economic competition is evaluated from a micro and macroeconomic perspective.

Keywords: Political Economy, Politics, Economy, Government Interventionalism, Liberalism, Neo-Liberalism, PACs.

JEL Codes: M16, M21, P16.

¹ Dr.,cagataykrbyk@hotmail.com- - ORCID: 0000-0002-1898-5907.

² Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, adiken@konya.edu.tr- ORCID: 0000-0002-6455-9749.

GİRİŞ

Hükümetler ile ekonomik aktörlerin arasındaki ilişkinin tespiti ve nasıl olması gerektiği tartışmaları iktisat, işletme, hukuk, felsefe ve sosyoloji gibi pek çok alan tarafından uzun süredir tartışılan konulardan bir tanesidir. İktisadi düşünceler tarihi çerçevesinden incelendiğinde ekonomik dönemlerin tespitinde kıstaslardan bir tanesi de bu hükümet-ekonomi ilişkisidir. Ancak teorik tartışmalar bir yana, uygulamada da güç dengelerinin bu sistemi kendi belirlediği kurallara göre uygulama çabası devam etmektedir. Bu durum ise hem şirketlerin hem de hükümetlerin birçok ölçekte çıkar çatışmaları yaşamalarına neden olmaktadır. Bu sürece genel olarak bakıldığında ise Liberal ekonomik yaklaşımın hakim görüşü olan devletin sadece düzenleyici-denetleyici fonksiyonunun yerini Neo-Liberalizm ile birlikte karşılıklı etkileşim almıştır. Ancak bu etkileşimin boyutları halen tartışılmaya devam etmektedir. Bu tartışmalar teorik tabanda Neo-Marxistlerin, Neo-Liberalizme katkıda bulunması noktasına kadar giderken uygulamada şirketlerin, hükümetlere müdahale edebileceği olanakların önü açılmıştır. Alandaki teorik tartışmalar iktisadi düşünceler tarihi açısından incelendiğinde devlet müdahaleciliğine ilişkin tartışmaların Adam Smith'e kadar gitmesi konunun ne denli köklü olduğunu göstermektedir. İşletmelerin hükümetlere müdahale etmesi ise daha karmaşık bir yapı ve sürece sahip olmuştur. Bu tartışmalar genel anlamda politik oy kaygısı nedeniyle özellikle toplumun tabanına yayıldığı sektörlerin etkin hale gelmesi bağlamında değerlendirilmiştir. Ancak yine de örgütlü bir işletme yapısı söz konusu değildir. Örneğin ABD'de tarım sektörünün çalışan sayısının ve niteliğinin toplumun tabanına yayılması nedeniyle o kesimin beklentilerinin politik anlayışı oy kaygısı nedeniyle etkilediği yönünde çalışmalar bulunmaktadır ve bu yaklaşım Peltzman tarafından teorileştirilmiştir (Vesenska, 1989). Ancak PAC' lar yapı itibarıyla bu teoriden önemli farklılıklar göstermektedir. Artık söz konusu olan durum işletmelerin örgütlenerek belirli bir siyasi grubu doğrudan desteklemesidir. Bu durum ise özellikle stratejik sektörlerde faaliyet gösteren, finansal olanakları yüksek olan ancak çalışan sayısı (oy potansiyeli) düşük olan işletmelerin de politik bir etkileşime girmesidir. Yani Peltzman' ın teorisi oy çokluğu etkisine PAC' larla birlikte sermaye çokluğu söz konusudur. Bu durum hem teorik hem de pratik anlamda bir paradigma değişimine işaret etmektedir.

Bu çalışmanın amacı bu süreç yaşanırken akademik yazına bir teorik tartışma ile katkıda bulunmak ve sürecin, ekonomik dünyayı götüreceği noktayı öngörmektir. Çalışmanın bağlamı ise bu değişim süreci ile birlikte ekonomik rekabetin ne yönde etkileneceğidir. Çünkü PAC yapılanması politik bir temelde işletmelerin rekabet şartlarının yeniden tartışılmasını gerekli bir hale getirmiştir (Dean, VryzaveFryxell, 1998). Bu bağlamda öncelikle ekonomi tarihinde siyasi ve ekonomik aktörlerin ilişkisi ve özelde Neo-Liberal yaklaşımın bu ilişkiyi nasıl yorumladığı incelenerek teorik arka plan oluşturulmuştur. Ardından ekonomi-politika ilişkisinin çift yönlü bir etkileşime girmesi değerlendirilmiş ve PAC yapılanmaları ile klasik yaklaşımların tek yönlü formal etkileşim olgusu karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda PAC yapılanmalarının ABD'de hukuki gelişiminden de bahsedilerek tartışma için teorik yapı tamamlanmıştır. Sonuç bölümünde ise ekonomik sonuçlar ana dinamiğinde mikro ve makro seviyede öngörülerde bulunulmuştur. Ekonomik sonuçlar işletmelerin rekabet şartları özelinde değerlendirilmiştir. Buna ek olarak söz konusu yapının politik görüngülerini tamamen göz ardı etmek mümkün olmadığı için tali anlamda politik sonuçlara da yer verilmiştir.

1. EKONOMİ TARİHİNDE SİYASİ VE EKONOMİK AKTÖRLERİN İLİŞKİSİ

İktisadi düşünceler tarihi incelendiğinde siyasi ve ekonomik aktörlerin ilişkisi hem okulların hem de teorilerin ana dinamiğini oluşturan etkenlerden biri olarak görülmektedir. 1332 yılında İbn-i Haldun ortaya koyduğu siyaset, ekonomi ve hukuk erklarının kabulü modern döneme kadar benzer çerçevede devam etmiştir. Ancak özellikle sanayi kapitalizminin ardından genişleyen ve derinleşen ekonomik sistem, devlet ile ekonomi arasındaki müdahaleciliğin tartışmasını başlatmıştır. Bu bağlamda modern anlamda ekonomi biliminin gelişimine dair ekonomi tarihi ve felsefesi çalışmaları bu müdahale ya da başka deyişle ilişki yaklaşımları üzerine modellenmiştir. Her ne kadar bu çalışmalar Adam Smith'in Ulusların Zenginliği (2011) çalışmasından başlatılsa da "laissez faire" kavramı, çıkış noktası itibarıyla Quesnay' ye dayandığından konunun fizyokratlarla birlikte tartışılması gerekmektedir. Çünkü Quesnay' nin o dönem için ortaya attığı "laissez faire" yine o dönemde tarım ürünleri ihracatının Fransız hükümeti müdahalesi ile yasaklanmasına ilişkin "bırakınız yapsınlar" şeklinde bir değerlendirmesi olmasından dolayı devlet müdahaleciliğine ve siyaset-ekonomi ilişkisine işaret eden bir ifadedir (Kazgan, 2016a: 53). Bu çalışmanın ekonomik tarihi gelişim değerlendirmesinin "laissez faire" söylemi ile başlatılmasının sebebi bu kavramın tarih boyunca giderek daha kapsayıcı bir hal almasıdır. Öyle ki Quesnay' den üç yüz yıl sonra Liberal Teori tarafından da kullanılmaya devam eden "laissez faire" söylemi, çıkış noktasında yüklediği anlamdan çok daha fazlasını üstlenmektedir. Kavramdaki bu anlam genişlemesinin sebebi ise siyasetin, ekonomik aktörlere ne kadar müdahale edeceği üzerine tartışmaların sonuçsuz kalması ve hatta dönemler itibarıyla istikrarsız bir tutumun hakim olmasıdır. Bu dönem boyunca Frankfurt Okulu'na mensup ekonomistler devlet müdahalesini tek yönlü bir ilişki çerçevesinde savunmuşlardır. Karl Marx gibi Frankfurt Okulu'nun

yaklaşımını yoğun şekilde savunan iktisatçılar bu tek yönlü ilişkiyi devletin ekonomik karar alma mekanizmalarını “görünmez el” yaklaşımına karşı domine edecek baskınlığa dayandırırken, Chicago Okulu’na mensup ekonomistler devletin ve dolayısıyla siyasetin müdahalesini asgari düzeye indirme yönünde çalışmalar yapmışlardır ve düzenleme görevini görünmez ele bırakmayı tercih etmişlerdir. Bu süreç ise Liberal İktisadın dünyada yaygınlığının sonlandığı döneme kadar benzer çalışmalar ile devam etmiştir. Bu çalışmanın kapsamı Liberal Ekonomi döneminden sonrasını kapsadığından literatür kısmı da Liberal ve Neo-Liberal Ekonomi dönemleri çerçevesinde derinleştirilmiştir.

2. LIBERAL VE NEO-LİBERAL YAKLAŞIMLARDA SİYASİ VE EKONOMİK AKTÖRLERİN İLİŞKİSİ

Liberal döneme gelindiğinde ilk söylemler devlet müdahaleciliğinin tamamen ortadan kaldırılması ve devletin rolünün sadece serbest piyasayı denetlemeyle sınırlandırılması çerçevesinde tartışılmıştır (Friedman, 2011:30). Liberal ekonomik dönem incelendiğinde teorinin, Kuhn’ un (1970) paradigması çerçevesindeki bunalımının teorideki insan modeliyle gerçekteki insan arasındaki fark olduğu görülmektedir. Çünkü Liberal teoride öngörülen sürecin tamamı rasyonel ve ardından da “homoeconomicus” birey ile sürdürülmektedir. Bu bağlamda Liberal teori rasyonel birey varsayımı ile teorisini modellemiştir. Rasyonel birey ise bilgi sınırlılığı saklı kalmak kaydıyla, mevcut bilgisi ile en doğru kararı veren insan olarak tanımlanmaktadır (Sutherland, 2013: 2). Tanım incelendiğinde, rasyonel bireyin sınırlı bilgiye sahip olduğu ve dolayısıyla asimetric enformasyona maruz kalabileceği ve böylece yanlış kararlar alabileceği dikkat çekmektedir. Rasyonel İnsan Modelinin yaşadığı bunalım, teorideki insanın yanılmasının tamamen göz ardı edilmesi ile gerçekte yaşanan yanlış ekonomik kararlar üzerine gerçekleşmiştir. Liberal paradigma ise bu bunalımı aşmak için teorideki bireyi “homoeconomicus” olarak tanımlama yoluna gitmiştir. Homoconomicus, tüm kararlarını rasyonel almakla birlikte piyasa hakkında da tam bilgiye sahip insan olarak kabul etmesi sayesinde teorideki bu açığı teorik çerçevede kapatmıştır (Karabıyık, 2016:60). Ancak bu kez de teori ile pratik arasındaki uyumsuzluk daha fazla artmış ve Liberalizm yeniden bunalıma girmiştir. Bu bunalım ise Lewin’ in (1952) “iyi bir teori, pratiktir” yaklaşımını haklı çıkaran bir bunalım olmuş ve Liberalizmden Neo-Liberalizme geçiş süreci hızlanmıştır. Üstelik bu geçişin sebebi Popper’ın diyalektiği (2002) çerçevesindeki eleştirel birikimlilikten ziyade pratikteki bunalımlardan kaynaklandığı için bahsi geçen geçiş sürecinin sert bir şekilde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Öyle ki 2004 sonrası Neo-Liberalizm çalışmalarını anti-Liberalizm olarak adlandıran çalışmalar da mevcuttur (Boas ve Gans-Morse, 2009). Buna karşın Neo-Liberalizmi savunanlar tarafından da sosyal bir proje tanımlı yapılan çalışmalar vardır (Forrest ve Hirayama, 2015).

Ekonomi biliminde mikro düzeyde bunlar yaşanırken makro seviyede Modernizmden Postmodernizme geçiş süreci devam etmekte ve bu gelişmeler de ekonomideki bu değişimlerle paralellik göstermektedir. Modernizm ideolojisinin çatısı altında toplanan teoriler incelendiğinde onların da rasyonel birey varsayımına dayandığı görülmekte ve ekonomi bilimindekine benzer bunalımlar yaşayarak insanın rasyonel ve tam bilgi sahibi olmadığı gerçeğinin kabulü sürecine girdikleri görülmektedir.

Rasyonel insan modelinden rasyonel olmayan insan modeline geçiş süreci Neo-Liberalizm ile bilim dünyasına girmiş ve teorilerin pratiğe uygunluğu yeniden gözden geçirilme ihtiyacı doğmuştur. Esasında bu süreç kısa bir zamanda gelişen değişimi içermemekle birlikte Keynes’in Genel Teori (1929) çalışmasına kadar gitmektedir (Kazgan, 2016b: 129). Bu bağlamda Neo-Liberalizm bu teori ve pratik arasındaki uyumsuzluğu çözüme araştırmaları çerçevesinde gelişmiş ve siyaset ile ekonomi ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi zorunluluğu da böylece ortaya çıkmıştır. Bu sürecin ilk aşamalarına bakıldığında Frankfurt Okulu ile Chicago Okulu arasında Hayek gibi bilim insanlarının geçişleri söz konusu olmuş ve devlet müdahaleciliğinin hangi ölçüde ve formda olması gerektiği tartışmaları yapılmaya başlanmıştır (Hamzaçelebi vd., 2015:83). Ancak bu ilk çalışmalar devletin en az müdahalesi ile piyasa ekonomisinin ve genel ekonomik sistemin, siyaset ve hukuk ile ilişkisinin sürdürülebilirliği esasına göre modellenen teorileri içermiştir. Neo-Liberalizmin ilk döneminin ardından ortaya çıkan tartışmalar, devlet ve ekonomi arasındaki etkileşiminin çift yönlü olması yönünde eğilim göstermiştir. Çünkü tüm bu süreç boyunca siyaset ve ekonomi arasındaki etkileşim teorik çerçevede planlandığı şekliyle sınırlandırılmamıştır. Devlet müdahaleciliğini asgari seviyeye indirme çalışmalarında istikrar sağlanamamış ve ekonominin olağan sürecinde müdahale edilmemesi yönünde yapılan çalışmaların ardından “kapitalizmin krizi” olarak da adlandırılan ve küresel bir ekonomik kriz görünüşüyle düzenli aralıklarla tekrarlayan bu kriz dönemlerinde (Durmuş, 2010: 67) devlet müdahaleciliği yeniden tartışmaya açılmıştır. Ancak bu kez tartışmaların ortaya çıkardığı sonuç, devlet müdahalesinin engellenemediği realist ontoloji çerçevesinde ekonominin de siyasi yapıyı doğrudan etkilemesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu görüngü de yine Postmodern bilimin realist ontoloji-subjektif epistemoloji kabulü (Keskin vd. 2016: 427) ile örtüşmekle birlikte bu çalışmanın paradigmasını destekler nitelikte göstermektedir. Yani gelinen noktada siyasiler ile ekonomik aktörler arasında çift yönlü bir etkileşim ortaya çıkmıştır.

3. SİYASİ VE EKONOMİK AKTÖRLER ARASINDAKİ ÇİFT YÖNLÜ İLİŞKİLERİN TEORİ VE PRATİKTEKİ DEĞERLENDİRMESİ

3.1. Çift Yönlü Etkileşimin Teorik Değerlendirmesi

Politik ve ekonomik aktörler arasındaki çift yönlü etkileşimin ilk yönü olan siyasetin, ekonomik aktörleri etkilemesi tarih boyunca görülen, hem teoride hem de pratikte alışılmış ve sıklıkla çalışılmış bir konudur. Çünkü iktisat biliminin gelişim süreci boyunca Adam Smith'den başlayarak Ricardo, Quesnay, Marx gibi hemen her iktisat teorisyeni devlet müdahaleciliği bağlamında temel teorik ayrımlara yönelmiş ve bu farklılıklar tartışılmıştır. Ancak çift yönlü etkileşimin ikinci kısmı olan ekonomik aktörlerin siyasileri etkilemesi formel yapı ve süreç içinde yeni bir pratik olarak ortaya çıkması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden şirketlerin siyasi davranış ve kararları hakkında bilimsel çalışmalar, bilgiler ve dolayısıyla öngörüler sınırlıdır (Clawson ve Neustadt, 1989: 750).

Politik ve ekonomik aktörlerin ilişkisi informal yapı ve süreç bağlamında incelendiğinde birçok örnek bulunmaktadır. Örneğin İngiltere'de Murdoch Yasası, 2016 Birleşik Devletler seçimindeki Facebook skandalı ve benzeri gerçeklikler dünya gündeminde yer almıştır. Ancak bu tür ilişkilerin, siyasileri finanse eden formel bir yapı içinde görülmesi ve hukuki çerçevede kabul edilmesi siyaset-ekonomi etkileşiminde bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Çünkü bu etkileşimin hukukileşmesi ile etik bulunmayan bu informal yapılar formel bir alana dönüştürülmekte ve yine hukuki yapı ile sınırlandırılmaktadır. Bu gelişmelere karşı olan araştırmacılar da hukukileşme sürecinin bir aklanma sağlamayacağı, aksine siyasetin para tarafından kirletileceği savını öne sürmektedir (Wright, 1982). Bu hususun anlaşılması için önemli olan nokta, özellikle hukuki açıdan kabul gören bu yapının, süreçteki görüngüsünün siyasi sürecin hangi yapısında ortaya çıkacağıdır. Bu sorunsal ise pratikteki gelişmeleri inceleme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

3.2. Çift Yönlü Etkileşimin Pratikteki Değerlendirmesi: ABD Örneği

Ekonominin siyaseti etkileme sürecinin hukuk ile formel bir yapıya ulaşması süreç bağlamında siyasi seçimler üzerinden bir görüngüye sahip olmuştur. Bu konuda en dikkat çekici uygulamalardan biri Birleşik Devletler' in "Political Action Committee" kelimelerinin kısaltması olan PAC oluşumları üzerinden yapılan uygulamalardır. İlgili uygulama "Federal Election Campaign Act and Commission" kanunu düzenlemesi ile hayata geçirilmiştir (Federal Election Commission, 611b). Bu düzenleme pek çok çalışmada gerek siyasi gerekse ekonomik açıdan oldukça radikal bir değişimi ifade etmektedir (Wilcox, 1989:158). İlgili düzenleme hükmünce bireyler ve kuruluşlar her bir seçimde bir kez ve azami 5.000 Amerikan Doları olmak üzere PAC'l ara bağışta bulunabilir (Brunell, 2005: 681). PAC niteliğindeki kuruluşlar ise toplanan bu bağışları yasal sınırlar çerçevesinde kullanılmak üzere ilişkili oldukları partilere dağıtmaktadır. Bu süreçte PAC'ların görevi seçimin yürütülmesinin dışında kalmakla birlikte kaynakların kullanımı ile sınırlıdır (Federal Election Commission, 611b).

Kanuni düzenlemesi belirtilen bağışların da pek çok kanun gibi bağış limitlerini aşma hususunda kanundan kaçınma olarak değerlendirilen uygulamaları da ortaya çıkmıştır. Bu kanundan kaçınma uygulamaları ise NY Times gibi gazetelerde (2012) on milyon dolara kadar çıkan anlatımlarla medyada yer almıştır. Nitekim kanundan kaçınma yolu ile gerçekleşen bu tip uygulamalar da ortaya çıkmıştır. Örneğin enerji ve doğal kaynaklar sektörlerinin demokratlara yardım etme konusunda mutabık kaldığı tespit edilmiştir (Brunell 2005: 682). Bunun yanı sıra medyanın da informal yapıdaki bilinen gücünü formel yapıya taşıdığı görülmekte ve medyanın etkisi bu yapıda oldukça hissedilmektedir. Medyanın bu etkisi sadece PAC kuruluşlarına yardım yapmakla kalmamaları, bunun yanında yayın organları aracılığıyla bu yapıları desteklemelerinden de kaynaklanmaktadır (Milyo vd., 2000: 76). Farklı bir çalışmada ise 1980 yılındaki Birleşik Devletler seçimlerinde en agresif tutuma ve yüksek miktarda bağışa sahip olan PAC' ın petrol şirketleri tarafından oluşturulduğu ifade edilmekte ve o dönemdeki davranışları fazlaca pragmatik bulunmaktadır (Evans, 1988:1049). Çünkü kapitalist sistemde bireyler ve/veya firmalar rasyonel davranışlar dahi çıkarları hem şirket-şirket hem de şirket-çalışan bağlamında çatışmaya girecektir (Wallerstein, 2006: 17). Çünkü salt liberal söylemlerin aksine belirli bir noktadan sonra sıfır toplamlı bir hale gelmektedir. Örneğin rekabet şartları tarih boyunca belirli dönemlerde işçi ücretlerinin baskılanması sonucu ekonomik krizlerle sonuçlanmıştır. Bunun en tipik örneği ise 1929 Büyük Buhran'dır. Sermayenin ekonomik aktörler üzerinde elde edeceği bu güç ise ekonominin sıfır toplamlı hale geldiği noktalarda demokratik anlayışın eşit oy anlayışına aksi olarak sermaye sahiplerini etkin hale getirecek ve bu tür ekonomik kriz ve gelir adaletsizliği gibi olguların yükselmesine neden olacaktır. Başka bir ifade ile bireysel rasyonel davranışların neden olduğu makro ekonomik krizlerin hükümet müdahalesi ile yumuşatılması engellenmiş olacaktır.

Tüm bu çalışmaların nedeni birçok firmanın hükümet kararlarından etkilendiğini bilmesi ve bu etkileşimi kendi lehlerine çevirme çabasıdır. Bu çaba süreci de PAC' ları stratejik kuruluşlar haline getirmiştir (Grant,

Rudolph, 2002: 36). Sektörel yoğunlaşmanın görülme sebebinin ise tüzel ve/veya gerçek kişilerin ortak ekonomik çıkarları olduğu farklı çalışmalarda da vurgulanmıştır (Ovtchinnikov, Pantaleoni, 2012:367). Öte yandan siyasi parti sayısının, şirketlerin sayısından az olması ve çok sayıdaki şirketin çıkarlarının çatışması uygulamada şirketler arasındaki çatışmaları siyasi tabana da çekmektedir (Clawson vd., 1986: 797). Bu yorumlar şirketlerin bağış kararlarını ticari ve kişisel çıkar açısından değerlendirdiğini göstermekle birlikte, finansal yorumlarda bağışların bir maliyet olarak izlenmesi ve karşılığında bir kar beklentisinin varlığının olması gerektiği vurgulanmakta ve bu bağışlar finansal açıdan uzun vadeli yatırım olarak değerlendirilmektedir (Aggarwal, 2012: 4). Literatür taramasında siyasi bağışların uzun vadeli yatırım olarak görülmesi yaygın olsa da farklı yaklaşımlarda “siyasal sermaye” ifadesinin kullanıldığı, literatüre bu ibarenin kazandırıldığı ve bu kazanımın fonksiyonlarının tespit edildiği görülmektedir (Hersch vd., 2008:403).

Şirketlerin yüksek miktarda bağışlar da yapabildiği bu sistemde o şirketlerin CEO pozisyonundaki yöneticilerin siyasi görüşlerinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Her ne kadar şirketlerin tüzel kişilikleri siyasi bir yapıya bağışta bulunsun da, şirketlerin içindeki güç odaklarının bu kararlarda etkilerinin büyük olması beklenmelidir. Örneğin 2008 krizinin ardından siyasi görüşleri daha muhafazakar hale gelen CEO kesiminin seçim sonuçlarını etkilediği görülmüştür (Hutton vd., 2014: 1280). Bu da göstermektedir ki Fortune 500 sıralamasına giren şirketlerin CEO pozisyonundaki yöneticilerin dünya siyasetindeki var olan güçleri bu uygulamaya devam edildiği sürece daha da artacaktır ve listedeki şirketlerin merkezinin bulunduğu ülkeler, şirketlerin küresel çapta elde edecekleri güç açısından büyük önem kazanacaktır.

Buraya kadar tartışılan hususlar daha çok Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi iç dengeleri çerçevesinde görülen gelişmelerin incelemesini içermektedir. Ancak her ne kadar sayıca az olsa da yabancıların sahipliğindeki, merkezi Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan şirketlerin bu süreçteki konumu da siyasi dengeler açısından hassasiyet gösterilmesi gereken konulardan bir tanesidir. Bu konu hakkındaki çalışmalar, Birleşik Devletler' deki yabancıların sahipliğindeki şirketlerin kendi satışlarının ve tüzel varlıklarının sürdürülebilirliği konusunda sınırlı düzeyde PAC' lara katılım gösterdiğini belirtmektedirler (Hansen ve Mitchell, 2000: 892).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

4.1. Ekonomik Sonuçlar

Çalışmanın çıkarım ve sonuçlarını makro ve mikro ekonomik seviyede farklılaştırarak ele almak mümkündür. Makro ekonomik değerlendirmeler hane halkında görülmesi muhtemel kümülatif değişiklikleri göz önüne alırken mikro ekonomik faktörler tikel durumlar çerçevesinde yorumlanmıştır.

4.1.1. Makro Ekonomik Sonuçlar

Makroekonomik değerlendirmelerin bu çalışma açısından en önemli bağlamı piyasa ekonomisinin işlerliğidir ve öngörülen durumlar piyasa ekonomisinin işlerliği bağlamında yorumlanmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki bu bağlamın kullanılmış olması piyasa ekonomisinin geçerliliği ya da haklılığı açısından değil ve fakat hal-i hazırda uygulanan ekonomik sistemin bu olması sebebiyle çalışma sonuçlarının uygulama tabanı kazanması açısından tercih edilmiştir. Bahsi geçen haklılık ya da doğruluk tartışması bu çalışmanın sınırları dışında tutulmuştur.

Piyasa ekonomisi, yapı açısından incelendiğinde bu sistemin en yoğun şekilde savunulduğu çalışmalarda bile sistemin kendisinin dahi sınırlanmamış piyasa mekanizmasından korunması gerektiği ifade edilmiştir (Friedman, 2011: 266). Sistemin savunucularından gelen bu kabul ise devlet müdahaleciliğini yeniden ortaya çıkarmakta ve siyaset üzerinden devlet ve ekonomik aktörlerin ilişkisi yeniden ortaya çıkmaktadır. Nitekim Liberal ekonomiden Neo-Liberal ekonomiye geçiş süreci de bir bakıma bu müdahalenin tartışmaya açılması ile başlamıştır. Oysa Neo-Liberalizmin çatısı altında bulunduğu Postmodern bilim dünyası ve irrasyonel insan varsayımı da tartışmaya eklendiğinde siyasi karar mekanizmalarının mümkün olduğunca çoğulcu bir yapı içinde işlemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü irrasyonel olan bireyin, bu mekanizmadaki etkisinin artması kararların da irrasyonel olma riskini artıracaktır. Bunun ötesinde etik ve ahlak felsefesi çerçevesinde olası olumsuz gelişmeler de bireylerin etkili olduğu bir sistemde toplumsal zararlara sebep olabilecektir. Bunun en tipik örneklerinden birisi Birleşik Devletler' de etkili olan kesimin Neo-Liberalizmin finansallaşma ve parasallaşma süreci sonunda 2008 krizine sebebiyet vermesi ve buna rağmen halen devam eden sürecin, riskin yeniden konfigürasyonu olarak gösterilmesidir (Ericsonet. al, 2000: 532). 2008 Mortgage Krizi sonrasında bozulan gelir dağılımı da bu sonuçların toplumsal olduğunu ve gelir seviyesi ve dağılımı açısından incelendiğinde alt basamaklarda yer alanların bedel ödediğini göstermektedir (Treeck, 2013: 5). Riskin yeniden dağıtıldığı bu dönemde finansal güce sahip olanların siyasi mekanizmalarda bağışlar yoluyla daha etkili olması kapitalizmin krizlerinin daha da derinleşmesine sebep olacaktır.

Makro ekonomik ölçekte ortaya çıkan bir diğer sorun kapitalist ekonominin yapısı çerçevesinde tespit edilmiştir. 1929 Büyük Buhran'a kadar uygulamada talep çekişli ekonomi modeli görülmemiştir. Büyük Buhran'a kadar Frankfurt Okuluna mensup iktisatçılar tarafından kısmen dile getirilse de Buhrandan sonra talep çekişli ekonomiye Keynesyen yaklaşım ile geçilmesi pratikte karşılık bulan bir çalışma olması sebebiyle Keynes'in yaklaşımına önem kazandırmıştır. Nitekim Büyük Buhran'dan çıkış da Keynes'in talep çekişli ekonomisi ile olmuştur. Ancak bu noktada önemli olan konu işçi ücretlerindeki baskının toplam talebi azaltması sebebiyle genel ekonominin krize gireceği olgusudur. Bu yüzden talep çekişli ekonomilerde sendika hakları tekrar gündeme getirilmiş ve ücretler üzerindeki baskı, piyasa ekonomisinin işlemlerini sağlamak için azaltılmıştır. Ancak, siyasi seçimlerde bağış yoluyla etkin hale gelen sermayenin ücretleri baskılayıcı yoluyla ekonomik sistemde talep çekişini keserek krize sebep olması olası sonuçlardan bir tanesidir. Çünkü gerek klasik gerekse Neo-Klasik iktisat dönemlerinden günümüze kadar gelinen süreç göstermektedir ki rekabetçi piyasa şartlarında doğal olarak maliyetlerini düşürmeye çalışan üreticiler, ücretlerin baskılanması yönünde eğilim göstermektedir. Her ne kadar teknolojik gelişmeler bağlamında bu sava itiraz edilse de küreselleşme sonucunda yerel ülke sınırları dışına kaydırılan emek yoğun üretimlerin ucuz işgücü olan ülkelerde yoğunlaşması, çalışmanın savını doğrular niteliktedir.

Sürecin geleceği açısından değerlendirme yapıldığında ise siyasi partileri seçim sürecinde bağış ile destekleme uygulamalarının yayılması halinde bu uygulamanın IMF gibi uluslararası kuruluşlar aracılığıyla uygulamaya gitmek istemeyen ülkelere de yayılması mümkündür. Çünkü tarihte IMF'nin Birleşik Devletler'deki ekonomik değişikliklere istinaden politika değişikliklerine gittiği görülmektedir (Hill, 2013: 355). Bu tür değişiklikler ise "gelişmekte olan ülkeler" olarak tanımlanan ve hem küresel hem de yerel krizlerde IMF gibi kuruluşlardan borçlanma yoluna giden ülkeler üzerinde bir baskıya sebep olacaktır. Bu durum ise uygulamayı küresel hale getireceğinden gelişmekte olan şirketler stratejilerini uzun vadede buna uyumlaştırmalıdır. Çünkü tüm bu değişiklikler devletin oynadığı ekonomik rolün formunu değiştirecektir. Asgari düzeyde düzenleyici-denetleyici rolü oynayan bir devlet bile bu bağlamdaki tarafsızlığını felsefi tabanda kaybedebilecek ve hukuki araçlarla piyasa mekanizmasında beklenmeyen değişiklikler yapabilecektir. IMF, Dünya Bankası gibi küresel kuruluşların etkilerinin giderek arttığı ve böylece entegrasyonu giderek artan bir dünyada (Plehwe vd., 2006: 51) devletin rolündeki değişikliklerden kaçınmak daha zor olacaktır. Bu değişikliklerin ise ekonomik güce sahip olan şirketlerin stratejileri ile hükümetlerin stratejilerinde bir benzeşmeye sebep olması öngörülebilir bir sonuçtur. Bu sonuç ise gelir dağılımı adaleti, eşit şartlarda rekabet gibi devlet politikalarını arka plana itecektir. Nihayetinde Liberal Ekonominin savunduğu devletin sınırlandırılmış düzenleyici-denetleyici fonksiyonu da zarar görecektir. Ancak bu durumun sürdürülebilirliği, 2008 krizine sebep olan piyasa mekanizması düşünüldüğünde şüphe taşımaktadır. Bu şüpheli durumların gerçekleşmesi halinde ise yerel ve küçük ya da orta ölçekli şirketlerin, büyük şirketlerin müdahalesi sonucunda doğacak olası bir krize karşı strateji geliştirmeleri de gerekecektir.

Makroekonomik sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde devlet eliyle müdahalenin tartışıldığı Neo-Liberal dönemde siyasi yapıda eşit oy sistemini etkileyecek seviyede etkin hale gelen şirketlerin devlet eliyle müdahaleyi manipüle etmesi mümkün hale gelecektir. Oysa Sanayi Kapitalizminden sonraki krizlere neden olan ve ekonomide etkin rolü üstlenen şirketlerin manipülasyon kabiliyetini artırıcı düzenlemelerin gelecek krizleri daha da derinleştirmesi öngörülmektedir.

4.1.2. Mikro Ekonomik Sonuçlar

Mikro seviyede değerlendirme yapıldığında da yine hem Liberal hem de Neo-Liberal yaklaşım açısından sorun teşkil edebilecek sonuçlar görülmektedir. Çalışmanın literatür kısmında bahsedildiği üzere şirketler siyasi seçimlerde bağışçı olmayı maliyet, uzun vadeli yatırım ve siyasi sermaye perspektifleri aracılığıyla değerlendirmektedir. Bu değerlendirmelerin tamamı göstermektedir ki bağışta bulunan şirketler, yapılan bağışlar sonucunda bir geri kazanım beklentisi içindedir. Çünkü hem yatırım hem de sermaye, nihayetinde ekonomik geri dönüş beklentisi ile yapılan yatırımlardır. Bu beklentilerin ahlaki sonuçları Murdoch Yasası gibi realiteler çerçevesinde değerlendirildiğinde şüphe uyandırmaktadır.

Birleşik Devletler'de son 25 yıldaki seçimlerde 1.930 şirket, 819.000 adet bağış işlemi gerçekleştirmiştir (Cooper, 2010: 688). Bu istatistikler göstermektedir ki Birleşik Devletler piyasasındaki şirketlerin küçük bir kısmı seçimlerde bağışta bulunmuştur. Bahsi geçen uzun vadeli yatırımların geri dönüşü konusu piyasalarda görülmeye başlandığında bağışta bulunan şirketlerin, diğerlerine karşı haksız bir rekabet avantajı elde etmesi muhtemeldir. Oysa Liberal ekonomide devlet, piyasa mekanizmasında tam rekabet şartlarının devamlılığını gözetme işlevini düzenleme denetleme fonksiyonu çerçevesinde yerine getirmektedir. Bu durum Neo-Liberal perspektiften değerlendirildiğinde ise her ne kadar devlet müdahalesinin formu tartışılıyor olsa da bu tartışmalar müdahaleciliğin asgari seviyede tutulması noktasında evrildiğinden yine ekonomik ideoloji ve uygulama arasında sapma ortaya çıkacaktır.

Mikro düzeydeki öngörülerin bir kısmı konu bütünlüğü açısından makroekonomik sonuçlarla birlikte değerlendirilmiştir. Ancak bununla birlikte önemli olan nokta şirketlerin stratejik kararlarında önemli bir yer tutan “hükümet” rolünün bu uygulamanın genişlemesi halinde kökten değişmesi gerekeceğidir. Örneğin petrol şirketlerinin desteklediği bir hükümetin görev yaptığı dönemde elektrikli otomobil yatırımlarının devlet tarafından desteklenmesini beklemek fosil yakıtların çevreye zararına rağmen çok mümkün olmayacaktır. Bu da göstermektedir ki devletin tarafsızlığı bir yana, hükümetlerin de belli bir bağlama (context) göre davrandığı sistem içinde, sürdürülebilirliğini sağlamaya çalışan şirketleri doğuracaktır.

4.2. Politik Sonuçlar

Çalışmanın siyasi sonuçları, tali sonuçlar olarak değerlendirilmekle birlikte bu sonuçlar ekonomik etkileri olanlarla sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda ekonomik sonuçlarla ilişkili olan ve ekonomik sonuçlar çerçevesinde belirtilen ilk sonuç rasyonalite üzerinden ortaya çıkmaktadır. İrrasyonel olan birey ontolojisi çerçevesinde gelişen Postmodern bilimin siyasi pratiğe uyum sağlaması için demokratik yapının daha çoğulcu bir hale getirilmesi gerekmektedir. Nitekim Liberal dönemde rasyonel olan birey varsayımı sebebiyle fazlaca önem kazanan birey, örgüt yapılarının güç kaybetmesine sebep olmuştur. Ancak arka planda Kurumsal İktisattan beslenen Kurumsal Kuram gibi Postmodern yaklaşımlar ontolojik temellerini çoğulcu yapılarla, başka bir deyişle örgütlerle oluşturmuşlardır. Bu da toplumsal faydanın daha öncelikli bir amaç olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır (Özveren, 2007: 192). Böylece izomorfizm (Scherer ve Lee, 2002: 103) gibi bütünleşme süreçleri literatüre kazandırılmıştır. Bu kazanım da yine eşit ve genel oy uygulaması ile mümkün görünmektedir. Aksi halde bu uyum süreci bir “uyuşum” sürecinden ziyade tek taraflı, belirli bir güç odağının görüşünde dengelenme noktasına gidecektir. Esasında aynı sorunlar 1929 Büyük Buhran’da da görülmüş ve krizden çıkışta kullanılan enstrümanlardan biri genel oy hakkına dayanan demokrasi olmuştur (Polanyi, 2017: 301). Bu yüzden genel oy hakkına dayanan eşitlikçi bir demokrasinin, ekonomik krizlerden çıkışlardaki etkileri ve ekonominin sürdürülebilirliği hususundaki önemi siyasi bağış gibi uygulamalarda hassasiyet gösterilmesi gereken konulardan biridir. Ancak Birleşik Devletler’deki PAC gibi uygulamalar, siyasi seçimlerde bağış yapmak gibi imkanı olmayan çoğunluk için, eşitlikçi bir demokrasi yapısına zarar verebilecek yapılar olarak görülmüştür. Çünkü bağış yapanların siyasi ve ekonomik sistemde haksız rekabet avantajı elde etmesi halinde uygulanan sistemi realitede oligarşik bir yapıya götürebilecektir.

226

4.3. Öneri ve Sınırlılıklar

Çalışma, tasarım itibarıyla siyasi seçimlerde bağışların ekonomik yapıya etkilerini incelemek üzerine geliştirildiğinden literatür, yorum ve sonuçlar da bu bağlamda geliştirilmiş ve sosyolojik, psikolojik ve benzeri etkenler göz ardı edilmiştir. Bu durum, çalışmanın bir sınırlılığı olmakla birlikte aynı zamanda önerisidir. Çünkü toplumsal yapıda oluşacak görüngülerin her bir sosyal bilim tarafından incelenmesi ve kümülatif sonuçların elde edilmesi teorinin, pratiğe uyumluluğu açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada süreç bağlamında uygulama Birleşik Devletler örneği üzerinden incelenmiştir. Ancak Birleşik Devletler; nüfus, siyasi ve sosyolojik yapı gibi pek çok açıdan farklılık gösteren bir devlet olması bu araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Bununla birlikte nitel çalışmalar ve teorik tartışmaların yapı itibarıyla genelleme sorunları yaşamaması metodoloji açısından kabul edildiğinde benzer çalışmaların farklı örnekler üzerinden çeşitlenmesi bu çalışmanın geçerliliğine katkı sağlayacaktır. Bu durum da çalışmanın sınırlılığını ifade etmekle birlikte diğer çalışmalara temel teşkil ederek öneri niteliğini taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Aggarwal, R. K., Mescchke, F. and Wang, T. Y. (2012), "Corporate Political Donations: Investmentor Agency?", *Business and Politics*, 14(1), 1-40.
- Boas, T. and Gans-Morse, J. (2009), "Neoliberalism: From New Liberal Philosophyto Anti-Liberal Slogan", *StCompInt Dev*, 44, 137-161.
- Brunell, T. L. (2005), "The Relationship Between Political Parties and Interest Groups: Explaining Patterns of PAC Contributions to Candidates for Congress", *Political Research Quarterly*, 58(4), 681-688.
- Clawson, D. and Neustadt, J. B. (1986), "The Logic of Business Unity: Corporate Contributions to the 1980 Congressional Elections", *American Sociological Review*, 1986 (51), 797-811.
- Clawson, D. and Neustadt, A. (1989), "Interlocks, PACs, and Corporate Conservatism", *American Journal of Sociology*, 94(4), 749-773.
- Cooper, M. J.,Gulen, H. and Ovtchinnikov, A. (2010), "Corporate Political Contributions and Stock Returns", *The Journal of Finance*, LXV(2), 687-724.
- Dean, T. J., Vryza, M. and Frywell, G. E. (1998), "Do Corporate PACs Restrict Competition? An Empirical Examination of Industry PAC Contributions and Entry", *Business & Society*, 37(2), 135-156.
- Durmuş, M. (2010), *Kapitalizmin Krizi*, Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.
- Ericson, R.,Barry, D. and Doyle A. (2000), "The Moral Hazards of Neo-Liberalism: Lessons from the Private Insurance Industry", *Economy and Society*, 29, 532-558.
- Evans, D. (1988), "Oil PACs and Aggresive Contribution Strategies", *Journal of Politics*, 50(4), 1047-1056.
- Federal Election Committee (2018), <https://www.fec.gov/updates/foreign-nationals/>, Erişim Tarihi: 07.05.2019.
- Forrest, R., Hirayama, Y. (2015), "The Financialisation of the Social Project: Embedded Liberalism, Neoliberalism and Home Ownership", *Urban Studies*, 52(2), 233-244.
- Friedman, M. (2011). *Kapitalizm ve Özgürlük*, İstanbul: Plato Yayınevi.
- Grant, J. T. and Dudolph, T. J. (2002), "To Give or not to Give: Modeling Individuals' Contribution Decisions", *Political Behaviour*, 24(1), 31-54.
- Haldun, İ. (2004), *Mukaddime*, İstanbul: Yeni Şafak Kitap.
- Hamzaçelebi, E. vd. (2015), *Sosyal Bilimler Ne İşe Yarar?*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Hansen, W. L. and Mitchell, N. J. (2000), "Disaggregating and Explaining Corporate Political Activity: Domestic and Foreign Corporations in National Politics", *American Political Science Review*, 94(4), 891-903.
- Hersch, P., Netter, J. M. and Pope, C. (2008), "Do Campaign Contributions and Lobbying Expenditures by Firms Create "Political" Capital?", *International Atlantic Economic Society*, 36, 395-405.
- Hill, C.W.H. (2013), *International Business in the Global Marketplace*, New York: McGrawHillIrwin.
- Hutton, I. Jiang, D. and Kumar, A. (2014), "Corporate Policies of Republican Managers", *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 49(5-6), 1279-1310.
- Karabıyık, H. Ç. (2016), "Nöropazarlama Çerçevesinde Tüketici Teorisi ve Yeniden Tanımlanması Gereken Homoekonomikus Kavramı", *Yüksek Lisans Tezi*, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kazgan, G. (2016a), *İktisadi Düşünce*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kazgan, G. (2016b), *Liberalizmden Neoliberalizme*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Keskin, H., Akgün, A. E. ve Koçoğlu, İ. (2016), *Örgüt Teorisi*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kuhn, T.S. (1970), *The Structure of Scientific Revolutions*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Lewin, K. (1952), *Field Theory in Social Science: Selected Theoretical Papersby Kurt Lewin*, London: Tavistock.

- Milyo, J., Primo, D. and Groseclose, T. (2000), "Corporate PAC Campaign Contributions in Perspective", *Business and Politics*, 2(1), 75-88.
- NY Times (2012), <https://www.nytimes.com/elections/2012/guide-to-political-donations.html>, Erişim Tarihi: 07.05.2019.
- Ovtchinnikov, A .V. and Pantaleoni, E. (2012), "Individual Political Contributions and Firm Performance", *Journal of Financial Economics*, 105, 367-392.
- Özveren, E. (2007), *Kurumsal İktisat*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Plehwe, D., Walpen, B. and Neunhöffer, G. (2006), *NeoliberalHegemony*, London: Routledge.
- Polanyi, K. (2017), *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Popper, K. (2002), *The Logic of Scientific Discovery*, London: RoutledgeClassics.
- Sherer, P. D. ve Lee, P. D. (2002), "Institutional Change in Large Law Firms: A Resource Dependency and Institutional Perspective", *Academy of Management Journal*, 45, 102-119.
- Smith, A. (2011), *Ulusların Zenginliği*, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Sutherland, S. (2013), *Irrationality: TheEnemy Within*, London: Printer & Martin.
- Trecek, T.V. (2013), "Did Inequality Cause the U.S. Financial Crisis?", *Journal of Economic Surveys*, 28 (3), 1-28.
- Vesenka, M. H. (1989), "Economic Interests and Ideological Conviction: A Not on PACs Agricultural Acts", *Journal of Economic Behavior and Organization*, 12, 259-263.
- Wallerstein, I. (2006), *Tarihsel Kapitalizm*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Wilcox, C. (1989), "Organizational Variables and Contribution Behavior of Large PACs: A Longitudinal Analysis", *Political Behavior*, 11(2), 157-173.
- Wright, J.S. (1982), "Money and the Pollution of Politics: Is the First Amendment an Obstacle to Political Equality?", *Columbia Law Review*, 82(4), 609-645.